

ВСТУП

Ну, сідай і слухай. Я обіцяла тобі розповісти про все з самого початку. Останні кілька днів я думала про те, що могло би стати основою цієї розповіді. Думала про те, як все почалося, що було причиною того, що моє життя якось занадто сильно відрізняється від мільйонів інших. Ми всі унікальні, так. Але є люди, що почуваються в натовпі геть інакшими, хтось намагається це побороти, хтось із цим живе, когось інакшість виносить у іншу галактику. Слід мати неабияку силу і мужність, щоб не розучитися комунікувати з нормальністю, коли ти вже занадто поза нормою, тоді може й пронесе. Часами їдеш у вагоні метро і несподівано відчуваєш якусь суперсилу, демонічну зверхність. Спостерігаєш за усіма збоку і бачиш їх проблеми. Їдеш у метро і вдивляєшся в очі людей. У потухлі і висушені буденністю, сірістю та задухою, спалені і зморені очі. Ця історія продовжується і перетікає із дня в день, невідомо для чого ти взагалі їздиш у цьому метро, куди, з ким, навіщо. А потім несподівано трапляються якісь свої — близькі і щирі, відкриті і сяючі. Очі. І ви виходите з метро вже разом.

Проте я не можу сказати, що почуваюся особливою. Я — лише частина декількох мільярдів населення цієї планети, я не хочу гучного і визначного

життя, мене відлякує слава і ймовірна зацікавленість моєю особою, від мого життя нічого не змінюється. Ні в кращий, ні в гірший бік. Я працюю в незрозумілій для переважної більшості сфері. Мало хто про це знає, з моїх колишніх друзів, скажімо. Деякі з них мене засуджують, і це вже для мене якийсь невеличкий виклик. Хотілося б пояснити їм дещо, але занадто довго слід буде говорити. Занадто багато порожнини між нами, вона, ймовірно, закладена ще у самому дитинстві. Церква, звичаї, мораль, етика? Начхати. Що більш розвинене суспільство — то менше кожному діла, чим сусід займається у вільний від роботи час, і навпаки. Що більше люди знають про будову, що більше в них досвіду, що краще вони розуміються на темі — то менше їм хочеться про це щораз говорити. Коли я повертаюся до України чи Росії — я все більше почуваюся на руїнах цивілізації. Тут міг бути цивілізаційний стрибок, але люди поки що не хочуть його прийняти, вони не готові. Тих, хто готовий, виштовхують і висміюють.

Я відчуваю, як будь-який успіх чи досвід стає надлишковим. *Overqualified* — каже тобі суспільство. Менше знаєш — краще спиш. Так, по суті, трактується будь-яка норма суспільного договору. Я не погоджуюсь і страйкую. Я йду за досвідом. Хтось продукує сонячні батареї, намагаючись випередити час, хтось втілює в життя проекти, що змінюють нашу планету, хтось захищає права людини. А я трішки попрацюю

з мораллю. Зміна суспільних норм, які закристалізувалися через моральні інститути, — це те, що мене по-справжньому непокоїть і примушує рухатися вперед. Я не готова розповідати це на камеру і ставати жертвою засобів масової інформації, тому нехай ця розповідь залишиться неперсоналізованою. Може, це й вигадка взагалі. Я цілком усвідомлюю, що моя історія, можливо, змінить щось лише на долю відсотка, на якийсь міліметр відсуне поділку подалі від православної агонії. А може, і не змінить узагалі. Втім, я принаймні спробую. Ти готовий?

ДИТИНСТВО

Мені пощастило ще народитися у СРСР, але, ймовірно, значно більше пощастило застати його руїну. Ми і досі є її свідками, у моєму містечку змінилося дуже мало. Нові вивіски, старі правила життя, суспільство прогресує так повільно, що відставання я відчуваю все більше. З одного боку — це робить нас найбіднішою країною Європи. Наш страх, наша замкнутість, наші комплекси і є нашою бідністю. Я повертаюся до свого міста і почуваюся дитиною, настільки до боли знайомі мені бур'ян, що проростає з міського фонтану, пліснява у під'їзді, запах заводу по сусідству. Усі кудись біжать, колотять гроші, втім, не поспішають

розвиватися. Усі, як і раніше, роблять космічні ремонти вдома і викидають сміття собі під вікна.

Але я трішки змінилася. Будь-який час у дитинстві так чи інакше проходить щасливо. Дитинство під час війни небезпечне — діти виростають скаліченими, але й ті пам'ятають все у яскравих фарбах. У дев'яностих стало дуже модно лікуватися від алкоголізму. Реклами, секти, кодування, ясновидці. Люди не знали куди дітися, в них несподівано з'явилась незалежність, до якої вони не були готові. Це теж була війна, і вона ще не закінчилася, війна моральності, війна за свободу, війна за справедливість. Люди спивалися і слухали страшні пісні про наркоманів. Тоді найпопулярніші страшилки були про все нове. Секс, наркотики, рок-н-рол. Ну рок-н-рол якось у Радянському Союзі ще потрапляв у якісь шпарини, він час від часу лунав, музика свободи в деяких колах була значно популярнішою, ніж музика війни, тюрем, «лагерей» і рабства.

От маршрутчики чи таксисти, вони ж досі не люблять музики свободи, і це їх норма, а ми, діти цієї музики, час від часу зустрічаємо інакших представників їх класу. Представників їх класу, що вибиваються з цієї нормальності, а ми радіємо їм, залишаємо чайові за нормальність і адекватність за нашими параметрами, навіть не усвідомлюючи того, наскільки аномальними вони є для свого звичного середовища.

Діти, яким дають сповна розкритися, або ті, що наважуються піти альтернативним шляхом, за досить

неоднозначною статистикою стають або успішними, або самогубцями. Невідомо, що краще для суспільства. Я була звичайною замкнутою дитиною, народженою в Радянському Союзі. Слухала і переспівувала пісні про наркоманів, не розуміючи в принципі, хто це такі. Не впевнена, що й батьки тоді це до кінця розуміли. Рок-н-рол звучав, наркотики у моєму житті з'явилися з Братів Гадюкіних, ТНМК і Андрія Миколайчука, ну тобто з'явилися не фізично, це просто були трендові розмови і пісні, всі тоді говорили про те, про що раніше можна було лише мовчати. А вперше я дізналася про те, що таке секс, із якоїсь «Енциклопедії сексуального життя». Тоді це були перші книжки свободи для дітей, перші переклади світових підручників з базової поведінки, з базової сексуальної освіти. З цих підручників можна було дізнатися більше, ніж зі шкільної практики спілкування. Ти колись розповідав історію про те, як тобі батьки подарували «Енциклопедію для хлопчика», а бабуся сховала подалі. В мене була майже ідентична історія. Був великий скандал, батьки йшли врозріз із моральними принципами своїх батьків, їх молодість проходила вже у часи, коли свободою пахло повітря, Перебудовою було просякнuto все навколо, відчувався Wind of Changes. А їх батькам все ще здавалося, що це тимчасово. Вони і далі шкодували про смерть Сталіна і чекали приходу нового, другого Сталіна. Їм подобалася ця закритість, або вони просто до неї звикли. Старше

покоління, батьки наших батьків, взагалі не говорили зі своїми дітьми про секс. Менше знаєш — краще спиш. Потім стає вже пізно, коли несподівано з'являються венеричні хвороби, небажана вагітність. Але радянська культура продовжує диктувати умови і зараз — що менше дитина знає про світ, то довший час, імовірно, вона ним і не зацікавиться. Краще не говорити, бо можна щось пробудити.

Я довго намагалася згадати. Мені здається, що вперше я відчула якусь сексуальність у фільмі «Інтерв'ю з вампіром». Побачила як щось неосмислене, красиве і неосяжне мені, забитій дитині з маленького українського міста. Ти ж так написав у своїй статті про мене? Маленьке українське місто? Ну, не таке вже воно й маленьке. А ще були «Ті, що співають у терні» Колін Маккалоу. Там такі блискучі любовні сцени. Мені тоді здавалося, що блискучі, звісно. До речі, Маккалоу померла нещодавно, торік.

Мені було, напевно, років вісім, коли ми ночували у подружки, в бабусиній хаті. Напевно, сексуальна революція сталася саме тоді. У моєї подружки була старша сестра, яка щойно вийшла заміж. Ми довго сиділи й обговорювали шлюбну ніч. Це була наче розмова про щось таємне, страшне, незнане і дуже цікаве. Тоді я вперше зрозуміла, що таке статевий акт і для чого існують аж дві статі.

Потім я повернулася і почала розпитувати деталі у батька. Ми з ним були страшенно близькі якийсь

час, але на цю тему батьки не дуже любили говорити. Тато давав натомість культурну освіту — він підсадив мене на Queen і Стіва Вандера. Тато був колоритним мешканцем нашого міста. Він трішки не вписувався у звичний архетип міського мужичка. Він ходив у таких круглих окулярах і носив вуса. Страшенно піклувався про свій зовнішній вигляд. При цьому він працював на заводі, як, здається, і всі у цьому місті. Міста-заводи, міста-примари. Тоді все було чудово, зараз я дивлюся фотографії, найперші наші кольорові фотографії. А там усі, геть усі сірі. Сірі люди із заводу чекають на брудний сірий автобус. Сірі люди з сірого заводу йдуть до своїх сірих хрущовок пішки. Я кручу фотографії в руках, мені здається, що вони вицвіли, припали пилом, може, колір за роки зійшов, але ні, він не зійшов, це кольорові фото сірості, на яких сірість здається ще сірішою, ніж якби вона була передана на чорно-білому знімку. Найгіршим було те, що навколо все ставало кольоровим, а люди боялися кольору і досі бояться. Вже були кольорові телевізори, вже давно знімали кольорові фільми, на показах мод вже давно показували кольорові сукні, а люди все одно вдягалися сіро. Я сховала кольорові фото і почала розглядати чорно-білі. На них все можна дофантазувати, на чорно-білих фото сірість — це властивість плівки, а не суспільства. Так я робила й у дитинстві, мені здається, я дофантазовувала кольори до буденності міста-примари.

На заводі він і познайомився з мамою, нічого не змінювалось, саме там вони продовжували працювати, поки я ще була малою. Із заводу росли ноги багатьох проблем нашої сім'ї. Як може бути взагалі все гаразд у родині, якщо три роки поспіль мама з татом ходять на роботу безкоштовно? Тоді були такі часи. Був популярний жарт, що вхід на роботу скоро стане платним, бо фактично усі працівники витрачались на проїзд, їжу тощо. Взагалі не працювати було б дешевше. Усі ходили на завод, хоча грошей не бачили. Заводи, які працювали за держрозахунком, виявились зайвими для держави, яка більше не могла забезпечувати дешевим непотребом населення, непотріб можна було імпортувати, але хіба у ще бідніші країни, втім, ніхто не розумів, як це зробити. Вижили лише найспритніші або найзатребуваніші. Військові заводи взагалі стали непотрібними, вони за інерцією все ще виробляли якісь застарілі деталі і зберігали їх на складах. Потім працівники потроху зі складів виносили брухт і здавали на метал. Виживали найхитріші, усіх інших душив страх. Усі боялися втратити роботу, хоча по суті роботи вже давно не було. Коли мені виповнилося шість — мама завагітніла вдруге і лягла у пологовий будинок. Ми з татом тоді жили на дві квартири: в одній були самі, в іншій — бабуся, якій була потрібна поміч. Плюс мама в пологовому будинку і завод. Батько розривався і бігав скрізь, я бігала за ним. Саме тоді, напевно, ми найбільше